

v rákosí, je skličující. Na rozdíl od včely, vytrvale narážející na sklo až do vyčerpání, se mnohá moucha zhruba po deseti pokusech nakonec rozletí zpět do tmy, jakkoli u ní instinktivní pozitivní fototaxe funguje také. Instinktivní jednání se v typickém případě rozpadá na celou řadu kroků, z nichž každý má nějaký vrozený či imprintingem získaný spouštěč (kdo se chce poučit, jak klasická etologie chápe chování zvířat, ať si přečte například Lorenzovu učebnici – Lorenz, 1978, k tomuto tématu též Diamond, 1971). Také se musí nějak kombinovat s pamětí a zkušenostmi získávanými „za pochodu“, jak velmi pěkně líčí ve své dnes už klasické popularizaci pokusů s orientací kutilek (*Amimophila*) a květohlubů (*Philanthus*) Tinbergen (1958), možnost zkušenostní úpravy instinktů diskutuje už jeden z jeho učitelů Bierens de Haan (1940). Zeptá-li se laik, jak vlastně najde včela cestu do úlu z několika-kilometrové vzdálenosti, a dostane odpověď „To je instinkt“, většinou se s tím spokojí – příhoda vrhá znepokojivé světlo na naše explikace světa vůbec. Při rozmanitých „testech inteligence“ prováděných na zvířatech, spočívajících většinou v řešení rozmanitých úkolů a překonávání překážek v souvislosti se získáváním potravy, popř. i při unikání nepříjemným podnětům, se většinou málo bere v úvahu, že každá živa bytost je vybavena pro fungování ve svém běžném „umvetu“ a tam může podávat výkony zcela zarážející, zatímco v jinak konfigurovaném prostředí trapně selhává: ne nadarmo se Skinnerovi jevili laboratorní potkani, od přírody výborně adaptovaní na pohyb v norách, při pokusech s labirintem mnohem „chytřejší“ než kočky, u nichž podobná situace a nárok vyvolávaly spíše zachvaty vzteku (kočka se naopak naučí téměř ihned navštěvovat bedýnku s pískem, zatímco člověk se udržování čistoty učí léta – ani toto není ukázkou její inteligence či převahy, ale instinktivního vybavení pro tvorbu „klozetů“ i v přírodě: primáti nic podobného neznají). Schopnost například vlaštovek chytat ve vzduchu za velké rychlosti hmyz, cosi, o čem může člověk tak nanejvýš snít, se tradičně jako „inteligence“ nejeví, ale bývá označována právě jako „instinkt“ (k tomuto problému též například Hingston, 1928, Scheler, 1928, Buytendijk,

1958). Díky tomu, že člověk je jakýsi „specialista na nespecializovanost“, lze jej obtížněji vyvést z míry (podobně jako již zmíněné potkany, vrány, makaky a jiné nám v tomto aspektu podobné bytosti), ale kdyby jeho schopnosti testoval nějaký jiný živočišný druh podle vlastních měřtek, dopadl by dosti bládně. I lidé se ostatně musejí testování své inteligence (Co to vlastně inteligence je? Podle Junga harmonické sepětí racionality s emocionality) pracně učit: první americké pokusy vrazit k tomu nevyvíčeným přístěhovalcům z východní Evropy do rukou IQ testy a tužku dopadly skličujícím závěrem, že se jedná v naprosté většině o debilů, ne-li hůře. A představa, že se pokusný živočich vynadá z kličky či vyžene z chlivku a předloží se mu k řešení problémů typu „při sudém počtu písknutí hledej potravu a při lichém se dej na útěk před elektrošokem“ vyvolává otázku, jak úspěšný by člověk vyrostlý v takovémto prostředí vlastně byl. Je pozoruhodné, že za projev inteligence u zvířat i lidí se pokládá zejména schopnost k provádění formálních kalkulu, které má naše myšlení jako vnitřní nástroj jaksi inkorporované: nejlépe je provádějí stroje – „umělá inteligence“ –, hůře lidé a nejhůře zvířata – z tohoto hlediska tedy „nemyslí“. Instinkt provádí nevědomě něco, co inteligence provádí vědomě. Paradoxně viděl právě Darwin (1871) instinktivní jednání jako „do hardveru“ přešlá jednání původně vědomě prováděná, podobně jako si časem zautomatizujeme psaní na stroji či řízení auta: zatímco původně housenka předla kokon „po zralé úvaze“, časem se užitečné jednání stalo vrozeným (takto by se po generacích řízení měly začít rodit děti s bazální instinktivní šoféřskou výbavou). Samozřejmě že to, čeho si vážíme, je právě vědomí něčeho: srdce jsou zde už od prvohor, kardiologie teprve několik staletí, hexagony na věčích buněkách jsou zde také nesrovnatelně déle než geometrie. Je oblibeným klisvě, které má vposledku zvířata zbavit hodnoty, že „žádné vědomí nemají“. To bychom mohli ostatně o neoblíbených lidech tvrdit také, na to jejich usuzujeme jen *per analogiam* vůči našemu vlastnímu a předpokládá to jistou minimální mruv vstřícnosti. Je evidentní, že vědomí zvířat bude čímsi poněkud jiným nežli to